

Jože Šubic

GLORIOUS TWELFTH

KiBela / MMC KIBLA

18. 5.—5. 6. 2020

GLORIOUS TWELFTH:
LOV NA ŽENSKO ALI DVANAJST PARABOL O NJENEM OBSTOJU

The Glorious Twelfth: v lovski tradiciji

Glorious Twelfth je dvanajsti avgustovski dan, začetek lovske sezone na škotskega barskega jereba ali divjo kuro, v manjši meri pa tudi na snežno jerebico v Veliki Britaniji in Severni Irski. To je vrhunec v lovski sezoni streljanja divjih ptic v tem koncu sveta, sam datum pa je tradicionalen (ker angleški zakon prepoveduje streljanje divjih ptic v nedeljo, je v letih, ko dvanajsti pade na ta dan, datum začetka prestavljen na trinajsti avgust).

Lov na divje živali sicer obstaja že od pradavnine, skozi zgodovino pa se je spreminjal in dobival vedno nove podobe. Medtem ko je imel v preteklosti zelo velik preživetveni pomen, pa ga je od prvih udomačenih živali postopoma izgubil. Tako je imel v srednjem veku predvsem družbeno vlogo statusnega simbola aristokracije, ki je lovila z namenom zbiranja trofejev. V današnjem času se nanaša na legalno in kontrolirano dejavnost lovljenja divjih živali, ki se loči od prepovedanega, nenadzorovanega krivolova. Lov je tako nadzorovan, da lahko lovci lovijo določene lovne živali le v določenem časovnem obdobju, njegov namen pa je, da regulira številčnost divjadi. Za nekatere je lov poslanstvo, način življenja, nujno potrebno opravilo, povezano z zaščito in ohranitvijo narave, za druge užitek, hobi, podoben športu, igra oz. tekmovanje v zbiranju trofejev (slednje ima tudi svoje glasne nasprotnike).

The Glorious Twelfth: v umetnosti Jožeta Šubica

Jože Šubic se področja lova dotika samo pri izbiri naslova svojega novega umetniškega projekta, saj mu namesto obravnave same tematike lova na divje ptice gre za metaforo, prisposodbo, parabolo oz. priliko s poučno poanto (izraz si tu izposojamo iz sveta literature) moškega lova na žensko kot plen ali trofejo, objekt želje oz. erotične fantazije. To metaforiko lova kot dominantno moškega hobija ali igre posploši na pretresanje razlik med spoloma v kontekstu umetnosti, pri čemer igrajo pomenljivo, če ne že kar ključno vlogo seksualni podtoni in svojevrstni erotizem. Pomemben vidik umetnosti Jožeta Šubica navdihuje sposobnost erotizma, o kateri Deleuze zapiše, »da služi kot zrcalo sveta, da zrcali njegove ekscese, da izlušči njegovo nasilje, te ekscese pa se trudi 'poduhoviti' toliko bolj, ko jih postavlja v službo čutov«. ¹ Podobe te umetnosti z reflektirano in inventivno rabo likovne govorice delujejo neposredno na čute.

Glorious Twelfth tvori serija dvanajstih del: skulpture ženskih figur iz keramike zajemajo deset glav, dve glavi s torzom in eno celopostavno figuro. Prvi sta leta 2016 nastali »dvojčici« (Blowing Twins, oblikovani z zaščitnima maskama ter opremljeni z bakrenima rogovoma na jeklenih podstavkih), ² ki so jima sledile ženske figure s pomenljivimi naslovi: Strelka, Opazovalka lune, Meduza, Sister of Mercy, Dekle, ki želi vedeti, koliko je vlažna, Kolesarka, Šahistka, Bralka, ³ Nabiralka biserov, Te-Ta in Slovenski slavček. Dela nadaljujejo in nadgrajujejo serijo skulptur ženskih glav v naravni velikosti, široko odprtih ust in tesno zaprtih oči, ki so bile na ogled potopljene v z vodo napolnjene steklene posode in obešene v kletkasti strukturi pod strop. V

Jože Šubic
GLORIOUS TWELFTH
KiBela / MMC KIBLA
18. 5.—5. 6. 2020

MMC KIBLA / Prostor za umetnost KiBela, Ulica kneza Koclja 9, Maribor
Odprto od ponedeljka do petka, od 10. do 18. ure.

luči kontinuitete dela, ki sega v leto 2012 k umetniškemu posegu v degradiran Žički dvor na mariborskem Lentu (pet potopljenih glav v okenskih nišah), je umetnik leta 2014 v Miheličevi galeriji na Ptuju razstavil figure šestih »utopljenk« in dveh »ujetnic« kot metaforo za družbeno obrobnost in izključenost – v tem duhu je ustvarjena tudi ena od skulptur nove serije (Slovenski slavček: ženska s potetoviranim obrazom predstavlja priseljenko iz Burme, kjer se s tetovažo dekle izogne temu, da bi ga odpeljali v javno hišo). Tudi tokratna galerijska postavitev funkcionira kot celovit ambient, v katerem smo na prvi pogled priče še enem nizu discipliniranih ženskih teles (Foucault). Galerijsko prizorišče vidnega pa ne prinaša le ikonično reprezentiranih ženskih figur, ki so zatopljene v neko bolj ali manj ekscesno dejavnost, marveč gledalcem ponuja možnost vživetja v nam tuje izkušnje, mestoma prignane do točke nevzdržnega v obliki klišejev o ženskem telesu in užitku. To je obenem točka suspenza, ki jo umetnik dosega s potezo nalezljivega humorja in z večrazsežnimi nagovori domišljije. Za razliko od običajnega sanjskega scenarija, ki je praviloma v prvi osebi, smo priče fantazijski oz. fantazmatski sceni, ki nas po eni strani vabi, da se identificiramo z likom/figuro (namesto da bi sami odigrali vlogo), po drugi pa nas lahko tudi odbija – takšna ambivaletnost, igra privlačnosti in odbojnosti, ugodja in tesnobe je nasploh značilnost novejšega dela opusa Jožeta Šubica. Tovrstne instalacije s kiparskimi figurami, potopljenimi v situacijo namesto nas, nam nemara po eni strani res preprečujejo, da bi postali psihološko središče dela (Bishop), a nam po drugi strani vendarle ponujajo številna izhodišča za potopitev v živo psihološko soočenje z vsebino skozi nezavedne in ozaveščene kulturne asociacije. Tematika je pri Šubicu stopnjevana v smeri asociativnih prepletov družbenih ritualov, športa, hobijev in igre, umetnosti in seksualnosti.

Ženska igralka v (moški) igri sveta

Pomembno mesto v novem projektu Jožeta Šubica je umetnikov interes za igro. Če povzamemo ključne značilnosti igre,⁴ ima v njej osrednjo vlogo kvaliteta potopitve. Kot nam prepričljivo demonstrirajo tudi Šubičeve figure, »padejo igralke ‘noter’, gredo v igro, so v njej«, »[z]anje je v tistem trenutku igra vse; nič ni zunaj nje, kar bi jih kakorkoli motiviralo in priklepalo«. ⁵ Vklop v modus igre se torej zgodi tudi v Šubičevi umetnosti, zadeva pa gledalčeve/gledalkine kapacitete vživetja in dešifriranja kulturnih znakov ter simptomov prevladujoče ideologije v družbi, kot se kažejo v spolnosti, ekonomiji, politiki in znanosti. Kot ugotavlja Janez Strehovec v svojem izvajanju o igri, morajo posameznice, da bi avtentično preživele v (sedanji) realnosti, vsakodnevno preklapljati med različnimi modusi resničnosti.⁶ Tako na primer preklapljajo iz vsakdanjega praktičnega stališča v stališče udeleženke v spektaklih (za moški pogled) in igralke vsakovrstnih iger – spričo današnje potopljenosti slehernika v računalniško generirane virtualne svetove, ki spodbujajo igriv pristop, so toliko bolj pomenljivi Šubičevi primeri mestoma sila nenavadnih iger oz. dejavnosti, kot na primer pri Opazovalki Lune, Dekletu, ki želi vedeti, koliko je vlažna (modra barva in povešen pogled nakazujeta na sram spričo lastne dejavnosti – sram je afekt, ko smo ujeti v položaj, da vidimo svoj lastni pogled, ki ga uokvirja pogled nekoga drugega) ali pri skulpturi z imenom Te-Ta, katere pletena ovratnica namiguje na seksualne prakse BDSM subkulture, tj. seksualne igre sporazumnega vezanja. Vsaka dejavnost lahko preklopi v igro, kadar se ni bati za posledice in je v njej mogoče uživati. Toda za lahkotnim videzom se pogosto skriva upoštevanje pravil in dolgotrajno urjenje za dosego mojstrstva; igre v ožjem smislu so praviloma visokoprofesionalizirane dejavnosti, zato se igre poklicnih športnikov, gledališčnikov ipd. igrajo neigrivo, brez spontanosti in brezbriznosti. Igra je lahko boj za nekaj ali predstavljanje nečesa, kjer je tekmovanje pogosto temeljna matrica, ki jo poganjajo momenti zmage, nagrade, vloge in dobitka (Huizinga). Kar je izzivalno tudi v perspektivi projekta Jožeta Šubica, je pogled na različne fenomene kulture in širše družbe skozi matrico igre (denimo šahovske, seksualne) ali hobija (od opazovanja lune do bolj običajnega branja ali kolesarjenja), ki mestoma preide v bolj ali manj ekstremno (poklicno) dejavnost. V zvezi s slednjo je zanimiv dvoumen umetnikov namig na prostitucijo: ženska za beneško masko je kot »nabiralka rose« iz popevke Leonarda Cohena Sisters of Mercy; potem je tu še sila tvegan poklic nabiranja biserov: Nabiralko biserov je navdihnila japonska tradicija, kjer se ženska, imenovana ama, na dah potaplja v morske globine in išče bisere. Igre je mogoče razdeliti na več kategorij: na primer, pri Cailloisu odvisno od tega, ali v njih prevladuje tekmovalnost (pri Šubicu šahiranje, kolesarjenje, športno streljanje – sicer uporabljeni kot metafore: tako ima na primer Strelka za orožje boleče »ljubezenske žblje«), tveganje (namigi na BDSM in promiskuitetne seksualne prakse), pretvarjanje (skrivanje za masko, insceniranje svojevrstne fiktivne realnosti) ali vrtoglavica/adrenalin (ekstremna uporaba telesa, kot pri potapljanju na dih). Sicer pa je mogoče igre deliti tudi glede na prevlado dionizičnih tendenc in mero

njihovega omejevanja z apoliničnim načelom (Nietzsche) oz. na tiste, kjer prevladujejo načela razvedrila, brezmejne domišljije in improvizacije ter tiste, kjer prevladajo pravila, imperativi in konvencije. Medtem ko je na primer poklicni šport kot delo polno prisil za njegove igralke oz. izvajalke, se v umetnosti Jožeta Šubica srečujemo s preigravanjem »modusa kot-da« (Strehovec), ki služi simbolični predstavitvi pojavov v dejanskem svetu (če že ne njegove celote, kot pri teoretiku igre Eugenu Finku) – »igralke v njem [so] zastopnice svetovne moči«. ⁷

Umetnikovo pretresanje vprašanja o ne-obstoju Ženske

Spričo intrigantnosti obravnavanega umetniškega podviga, ki zadeva žensko, na prvi pogled povsem podvrženo moškemu pogledu in želji, velja poseči še k psihoanalitični misli. Ta nam lahko pomaga osvetliti ne le zmedo okoli spolne razlike in ženske seksualnosti, marveč tudi zagonetnega (lacanovskega) vprašanja Ali Ženska obstaja?, ki odmeva tudi v delu Jožeta Šubica. Medtem ko se utegne del njegovih upodobljenk zdeti brezupno ujet v patriarhalno logiko, je za njihov preostali del videti, da uspe to logiko preseči. O tej ujetosti nemara najbolj zgovorno priča obvladan mitološki lik Meduze, pošasti s kačami namesto las, ki nima več nekdanje moči pogleda, s katerim je opazovalca spremenila v kamen. Namesto klasičnega freudovskega odgovora na vprašanje Kaj ženska hoče?, da je to »gospodar«, ki pozna skrivnost njene histerične nezavedne želje, umetnik ponuja večrazsežno aluzijo na ne-rešljivost misterija ženskosti. Čeprav Šubic očitno ni feminist, ki bi se distanciral od spodletelosti t.i. falocentrizma, uspe mestoma pokazati, da se ženska plat človeške želje ne pusti ujeti v pasivno vlogo spolnega objekta ali zgolj akterke reprodukcije družbe. Kot ugotavlja poznavalka ključnega nadaljevalca in interpreta Freudove misli, Lacana, Judith Feher-Gurewich, onstran misteriozne moči gospodarja in nejasne vednosti ni najti drugega kot svobodo želje.⁸ V tej smeri se kaže pot iz temeljnega slepila freudovskega projekta glede skrivnosti ženskosti/ženskega spola, ki je v histeričnem ustroju tega t. i. »temnega kontinenta« (Freud). V tej perspektivi je enigma ženskosti ključni zastopnik tega, kar se upira zajetju s strani moči/oblasti in vednosti – na kar lahko (za razliko od krčevitih poskusov nadzora s strani oblastniških diskurzov in znanosti) umetnost vendarle pokaže, pa čeprav na način aluzije, v obliki prisposodob ali parabol, kakršne najdemo pri Šubicu.

— Mojca Puncer

^[1] Gilles Deleuze, »Predstavitev Sacherja-Masocha: hlad in krutost.«, v: Alenka Zupančič (ur.), Mazohizem in zakon, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Ljubljana 2000, str. 29.

^[2] Prva izdelana skulptura Blowing Twins I je bila razstavljena na skupinski razstavi Magicscape v Istanbulu leta 2016, ki sta jo kurirala Başak Avci in Jože Šubic.

^[3] Premierna predstavitev skulpture Bralka se je odvila v Univerzitetni knjižnici Maribor v okviru 22. literarnega festivala Slovenski dnevi knjige v Mariboru (april 2019). Skulptura ima vtisnjen zrcalni zapis odlomka pesmi Petre Kolmanič Kako ostati zvesta ter stereotipno in še ne povsem preživeto reklo, da je ženska, ki bere »nevarna«.

^[4] Gl. Janez Strehovec (ur.), Teorije igre pri Johanu Huizingi, Rogerju Cailloisu in Eugenu Finku, Študentska založba, Ljubljana 2003.

^[5] Janez Strehovec, nav. delo, str. 337.

^[6] Prav tam, str. 339.

^[7] Prav tam, str. 354.

^[8] Judith Feher-Gurewich, »Preface«, v: Paul Verhaeghe, Does The Woman Exist? From Freud's Hysteric to Lacan's Feminine, Other Press, New York 1999, str. viii. Sicer Lacanov diskurz analitika mdr. pokaže na iluzijo, ki je vzrok želje.